

Format de citation

Pánek, Jaroslav : recension de : Ivan Dorovský, S domovem v srdci,
Brno : Masarykova univerzita, 2014, dans : Český časopis historický,
2015, 3, p. 870-872, DOI: 10.15463/rec.1189741415

český
časopis
historický

copyright

Cet article peut être téléchargé et/ou imprimé à des fins privées.
Toute autre reproduction ou représentation, intégrale ou
substantielle de son contenu, doit faire l'objet d'une autorisation (§§
44a-63a UrhG / German Copyright Act).

Ivan DOROVSKÝ

S domovem v srdci

Brno, Masarykova univerzita 2014, 216 s. + XXIV s. obrazových příloh,

ISBN 978-80-210-6867-4.

Paměti emeritního profesora Masarykovy univerzity Ivana Dorovského jsou dílem, které v české memoárové literatuře nemá rovnocenný protějšek. Nejen proto, že je napsal náš patrně nejvšestrannější slavista a balkanista současné doby a že jde rodem o Makedonce, životním osudem o dokonale naturalizovaného Čecha. Jedinečnost paměti spočívá především v několika prolínajících se vrstvách historických a geografických (rozpadající se Osmanská říše počátku 20. století, Egejská Makedonie v letech druhé světové války a těsně po ní a Československo poválečné doby, ale také exkursy do západní Austrálie doby pozdní kolonizace), kulturních (patriarchální společnost makedonského venkova a náraz západní industriální společnosti) a antropologických (svět nazíraný očima dítěte a kolektivní osud řeckých Makedonců).

Dorovského vzpomínky mají ovšem, jak naznačuje jejich název, své konkrétní ukotvení, jímž je zaniklá vesnice Čuka na severu Řecka, kterou obývali makedonští Slované. Prošli velmi těžkými boji a terorem za italské a německé okupace v letech 1940–1944, ale lokalita s konečnou platností zanikla teprve za řecké občanské války (1946–1949). Tam byl domov malého pastýře Janiho (* 1935), tam prožíval dětství i válečné hrůzy a odtud byl spolu s tisíci makedonských a řeckých dětí odveden partyzány do Albánie, když byly levicové síly poraženy. Jani alias Ivan Dorovski, dítě číslo 681, patřil mezi více než čtyři tisíce makedonských dětských uprchlíků, kteří od roku 1948 našli útočiště v Československu. Jeho rodina byla rozprášena mezi Berlínem a západoaustralským Perthem, ale on sám získal příležitost na Moravě se vyučit řemeslu, potom vystudovat a po dalších životních peripetiích se stát univerzitním profesorem a mezinárodně uznávaným vědcem. Byl to paradoxní důsledek války a exodu, neboť kdyby byl v klidnějších poměrech zůstal doma, dost možná by se stal sedlákem a pečoval by o rodinné hospodářství.

Vědecké a pedagogické kariéře však Ivan Dorovský v této knize nevěnuje téměř žádnou pozornost a své vzpomínky dovádí jen do počátku šedesátých let 20. století, kdy zakotvil na brněnské univerzitě. Toto časové vymezení mu umožnilo, aby se soustředil na nejdramatičtější část svého života, sahající od kořenů na jihu Evropy až po nové zakotvení ve středoevropském prostředí. Kniha se dělí na dvě základní části. V první autor pojednává o dětských prožitcích světové i občanské války, ve druhé o cestě do nového domova a o sžívání se s ním. Nepostupuje v přísně chronologickém sledu, nýbrž v tematických kapitolách, přičemž kombinuje vlastní zkušenost s vyprávěním svědků a někdy i s nezbytným historickým výkladem, bez něhož by zůstaly balkánské (či jen lokální řecko-makedonské) realie českému čtenáři nesrozumitelné. Poměrně často pracuje s přímou řečí, ale mnohdy ji nelze pokládat za plně autentické výroky (v dramatických situacích si dospívající chlapec sotva mohl dělat poznámky), nýbrž spíše za literární rekonstrukci záblesků paměti.

Názorně zachytit život v zapadlé horské vesnici Čuka znamenalo kombinovat vlastní i přijaté vzpomínky s mikrohistorickým přístupem. Dorovský zachytil zaniklý patriarchální svět způsobem, který zaujme nejen etnografa, ale i historického antropologa – u nás

přínejmenším ve srovnávacím pohledu na dvě značně odlišná prostředí. Popsal každodennost práce (včetně zaměstnávání dětí) a rodinného života i rituály narození, zasnub, svatby a umírání, ale také reakce Makedonců, zejména ovšem žen, na zlomové události života. Dorovský zaznamenal podíl vesničanů na bojích i strategie zajišťující přežití v obou nesmírně krutých válkách a nepřímě osvětlil příčiny příklonu vesničanů k levicovým partyzánům, stejně jako dlouhodobé úsilí Makedonců o emancipaci a uznání práva na existenci ze strany většinové řeckojazyčné společnosti. Prostřednictvím vlastní rodiny autor nastínil drsné sociální poměry, které už před druhou světovou válkou vyháněly otce rodin za prací do Ameriky nebo do Austrálie, narušovaly rodinný život a vystavovaly často negramotné vysťahovalce bezohlednému odírání v zámoří. Aniž by opomíjel stinné stránky života (vedle hrdinství také zrady a kolaborace s nepřáteli), vystihl bohatou hmotnou a duchovní kulturu lidí na makedonském venkově.

Druhá část knihy pojednává o životě v českém prostředí na konci čtyřicátých a v padesátých letech. Je to osobité svědectví, jaké by nikdy nemohl podat rodilý Čech, neboť uplatňuje nejprve pohled zvenčí, ale postupně se stále více blíží nazírání člověka sžívajícího se s novým domovem. Konkrétními zážitky ilustruje to, co Ivan Dorovský nedávno zobecnil v imaginárním rozhovoru při své osmdesátce (Slovanský jih. Časopis Společnosti přátel jižních Slovanů v České republice 15, 2015, č. 3, s. 9–16): že totiž Makedonci, kteří byli vytrženi z beznadějné situace svých původních domovů, si v nové vlasti vážili všeho, co jim bylo poskytnuto – vzdělání, zaměstnání i prosté možnosti žít. Právě proto tak velká část z nich dosáhla vysokého vzdělání a uplatnila se ve vědě a v umění i v praktickém životě.

Situaci v Československu po komunistickém převratu Dorovský nijak neidealizuje a ukazuje, jak nesnadné bylo překonávání překážek, jež dopadaly na většinové obyvatelstvo po komunistickém převratu, ale tím spíše na imigranty; jak obtížné bylo dosáhnout bytí i jen krátkého setkání s matkou, která se na útěku z vlasti uchýtila v taktéž „lidově demokratickém“ Maďarsku. Přesto je proces srůstání s novým domovem a utváření nového vlastenectví vystižen tak barvitě a přesvědčivě, že by příslušné kapitoly měli povinně číst lidé, kteří se chtějí vyjadřovat k otázkám imigrace a asimilace přistěhovalců. Jelikož v podobné situaci se ocitly tisíce mladých makedonských uprchlíků nejen v Československu, ale i v Polsku, Maďarsku, Rumunsku a Bulharsku, jde vlastně o velké téma, které se týká moderních dějin celé střední a jihovýchodní Evropy.

Po literární stránce je překvapivý přístup Ivana Dorovského k zachycení minulé skutečnosti. U autora několika básnických sbírek a výborného prozaického vypravěče by se dalo očekávat, že své vzpomínky bude stylizovat do příběhu a že provede takovou selekci zachycených fakt, která zdůrazní stupňování děje. Ostatně tak dramatický osud po tom doslova volá. Autor však projevil mimořádnou žánrovou kázeň (vědomě zůstal spíše dokumentaristou než epikem) i autorskou pokoru. Mnohde ustoupil do pozadí, aby zachytil osudy, myšlenky a dokonce i celá vyprávění svých starších současníků nebo předků. Skrytá dějová dynamika je tak spíše v poselství na sebe navazujících generací Balkánců, kteří prošli krvavým dvacátým stoletím, než v samotném životním příběhu autora.

Bibliografie Ivana Dorovského obsahuje vedle nespočetného množství článků několik desítek vědeckých monografií, antologií, knižních překladů a vlastní beletristické tvor-

by. Životopisec Konstantina Jirečka, historik, literární vědec, lingvista a etnolog si získal trvalou zásluhu, když po zmatení myslí v době válek na území rozpadlé Jugoslávie dokázal nově zformulovat realistický postoj k Balkánu. Nyní odhalil zdroje své cesty za poznáním a přesvědčivě osvětlil sociální a mentální kořeny Čechů makedonského původu, kteří nejen v jeho osobě natrvalo obohatili českou společnost.

Jaroslav Pánek

Jaroslav PÁNEK a kolektiv

Ad fontes. Český historický ústav v Římě (1994–2014) v kontextu českého bádání v Itálii a Vatikánu v 19.–21. století

Praha–Roma, Historický ústav AV ČR – Český historický ústav v Římě 2014, 220 s., ISBN 978-80-7286-251-1.

Český historický výzkum v Římě, Vatikánu, resp. v dalších italských archivech a knihovnách, je jednou z nejvýraznějších badatelských oblastí, kde čeští historikové tematicky i jazykově překračují meze zemí Koruny české a vstupují do úzké kooperace a dialogu s širokou mezinárodní historiografickou obcí. Samozřejmě, že v centru pozornosti i zde stojí historické osudy českých zemí a jejich společnosti. Bohemikální stránka témat je tu však z principu vždy vyvažována její kuriální, vatikánskou, případně moderní italskou komponentou. Výsledky těchto výzkumů jsou pak a priori zajímavé nejen pro evropské a světové bohemisty, ale i pro mnohonárodní obec historiků, zkoumajících dějiny papežství, kurie, katolické církve i Věčného města jako místa setkávání, traumat i mnohostranné inspirace, komunikace a dlouhodobého soustředování zpráv o celém křesťanském světě.

Skutečnost, že po dlouhé, nacisty a komunisty způsobené pauze se roku 1994, tedy před dvaceti lety, opět rozeběhl soustavný český institucionalizovaný výzkum v Itálii a Vatikánu, se stala inspirací pro důkladnou historiografickou inventuru nejen tohoto dvacetiletí, nýbrž celých dějin českého historického výzkumu v Římě.¹ Jeho výsledky již od roku 1998 zpřístupňuje italsky psané Bolletino dell'Istituto Storico Ceco di Roma (v knize jeho nesnadným počátkům ve 30. a 40. letech i novému, již soustavnému rozběhnutí věnovala speciální kapitolu Eva Chodějovská) a monografická řada Biblioteca dell'Istituto Storico Ceco di Roma. Námi recenzovanou knihou se otevírá jazykově česká řada Acta Romana Bohemica, která má s výsledky římských výzkumů seznámit domácí badatele.

Ad fontes je tedy publikací jubilejní, bilancující, ale v některých ohledech také živě diskutující a hledící do budoucnosti česko-římských výzkumů. Knihu otevírá sumarizující úvod Evy Semotanové o Českém historickém ústavu v Římě. Poté se ujal pera aktuální ředitel římského ústavu Jaroslav Pánek a ve studii „Od Palackého k dnešku. Čeští historici nad italskými a vatikánskými prameny“ podal vyvážený přehled bezmála dvou staletí italského bádání, jeho rozšiřujícího se horizontu, nejznámějších produktů i referující literatury. Ta

1 K jeho vývoji v období mezi oběma světovými válkami srovnej nejnověji materiálovou práci: Jitka RAUCHOVÁ, *Československý historický ústav v Římě*, České Budějovice 2014.